

تحقیقی پیرامون:

مسائل خانوادگی دانشجویان دانشگاه تهران (دوره شبانه نیمسال دوم ۳۵ - ۲۵۳۴)

دکتر غلامرضا بهرامی - دکتر هوشمند تیرانداز - زردشت هوشور

فهرست مطالب

مقدمه:	مقدمه:
۱ - هدف و روش تحقیق	باید پذیرفت که آینده هر اجتماع، بستگی به نسل جوان امروز آن دارد، زیرا اینان سازندگان فردا هستند.
۲ - برنامه زمانی تحقیق	دانشجویان، نه تنها از این نسل برمیخیزند، بلکه چون به سلاح دانش آراسته‌اند، پویایی فردای اجتماع را سبب میگردند. چشم امید جامعه به سوی آنهاست، درحالی که آنها نیز مانند سایر گروههای اجتماع، دارای مشکلات و مسائلی هستند که بدون تحقیق و بررسی، درک حقیقی آنها مقدور نخواهد بود.
۳ - ویژگیهای جامعه مورد بررسی توزیع سن، جنس و رشته تحصیلی دانشجویان	این مقاله، نتیجه کلی بررسی ایست که بر روی گروهی از جامعه دانشجویی امروز، انجام شده و انتظار داریم که رهگشای مطالعات بعدی، در شناخت هرچه بیشتر مسائل خانوادگی دانشجویان باشد.
۴ - ویژگیهای پدران و مادران الف - توزیع سنی ب - میزان تحصیلات و دفعات ازدواج پدر ج - میزان سواد در رابطه با سن د - اعتقادات مذهبی پدر و مادر در رابطه با سن ه - ویژگیهای تحصیلی در رابطه با اعتقادات مذهبی و - ویژگیهای اوقات فراغت ز - ویژگیهای اعتیاد	در این بررسی از کمکهای بیدریغ همکاران گرام سرکار خانم صدیقه نورانی، فرشته فاضل سرجویی، فهمیمه تبریزی، زهرا عالم، شهلا گودرزی و آقای باباخانی که در امر پرسشگری و استخراج جداول نهایت کوشش و صمیمیت نموده‌اند سپاسگاری نمود.
۵ - همبستگی‌های سنی و ارزشهای معنوی الف - همبستگی سنی پدر و مادر و دانشجو ب - همبستگی اعتقادات مذهبی دانشجوها پدر و مادر ج - ارزش‌های اعیاد و سوگواریهای ملی و مذهبی از نظر دانشجو	

گروه روانپزشکی بیمارستان روزبه - دانشکده پزشکی پهلوی دانشگاه تهران

۶- گردهم‌آئیها

- الف - چگونگی گردهم‌آئی خانواده در تعطیلات و تأثیر آن بر ارزش‌اعیاد و سوگاریها
 ب - شغل پدر و زمان گردهم‌آئی خانواده
 ج - گردهم‌آئی خانواده در مسافرتها
 ۷- بحث و نتیجه‌گیری نهائی

۲- برنامه زمانی تحقیق

اگرچه پرسشنامه‌ها، نوعی کد گذاری شده بود که عملاً" میشد از کامپیوتر بهره‌گیری نمود، اما بعلت کمی تعداد پرسشنامه‌ها و اشغال اوقات کار کامپیوتر، کلیه جداول دستی استخراج گردید.

مطالعات مقدماتی برای تهیه پرسشنامه و تعلیم پرسشگر، ۲ ماه (از ۲۵ آذرماه تا ۲۵ بهمن ماه ۲۵۳۴) وقت گرفت. زمان مصاحبه و تکمیل پرسشنامه، از (۲۵ بهمن تا ۲۵ اسفند) حدود یکماه، و برای تنظیم جداول و بررسی اطلاعات اولیه و رفع نواقص پاسخها، حدود یکماه از (۲۵ اسفندماه ۲۵۳۴ تا ۲۵ فروردینماه ۲۵۳۵)، با توجه به ۱۵ روز تعطیلات عید نوروز.

برای بحث، نتیجه‌گیری و تایپ و انتشار هم، حدود یکماه از (۲۵ فروردین تا ۲۵ اردیبهشت ۲۵۳۵) وقت صرف شد. باین ترتیب میتوان گفت که این تحقیق حاصل ۶ ماه کار مداوم است.

۳- ویژگیهای جامعه مورد بررسی

الف - توزیع سن - جنس و رشته تحصیلی دانشجویان در جامعه مورد بررسی اکثریت یا پذیرفته‌شدگان پسر بود، بطوریکه ۷۲/۲ درصد جامعه را پسران و ۲۷/۸ بقیه را دختران تشکیل میدادند.

از ۲۳۴ نفر دانشجوی پذیرفته‌شده، ۹۵ نفر یا ۳۸/۵ درصد کل جامعه را پذیرفته‌شدگان رشته‌های مختلف علوم تشکیل میدادند (۲۸/۹ درصد دختر و ۷۱/۱ درصد پسر). پس از آن دانشکده ادبیات که ۲۸/۲ درصد کل جامعه را شامل میشد (۳۰/۳ درصد دختر و ۶۹/۷ درصد پسر).

دانشکده اقتصاد با پذیرفتن ۱۳/۷ درصد و حقوق با ۱۲/۸ درصد دانشجویان، مقامهای بعدی را از لحاظ تعداد حائز میشدند.

در گروه دختران، ۸۲ درصدشان کمتر از ۲۲ سال داشتند، در حالیکه در مورد پسران، این رقم به ۵۱ درصد میرسید. وقتی سن ۲۷ تا ۲۳ سال را به تحلیل فوق اضافه کنیم، مشاهده میشود که تمام دانشجویان دختر را در بر - میگیرد. عبارت دیگر ۱۰۰ درصد جامعه دختران دانشجو،

۱- هدف و روش تحقیق

اکبیره و هدف این تحقیق دست‌یابی و شناخت علمی مسائل خانوادگی دانشجویان دوره شبانه دانشگاه تهران، در بدو ورود بود که تا بحال درگیر مشکلات دانشجویی، مثل انتخاب واحد، امتحان و غیره نشده‌اند و آنچه بنام مسئله دریافتی و درج کرده‌ایم، اکثراً" رنگ مسائل خانوادگی دارند نه دانشجویی.

از ۲۶۰ نفر دانشجوی پذیرفته‌شده که کل جامعه ما را تشکیل میداد، با ۲۳۴ نفر که ۹۰ درصد جامعه باشد مصاحبه بعمل آمد و در پرسشنامه درج شد.

هر پرسش‌نامه، از سه بخش تشکیل شده است:

- ۱- مشخصات فردی - شامل نام و نام خانوادگی، دانشکده، سن، جنس، ازدواج.
  - ۲- مشخصات خانوادگی - شامل شغل، سن، حدود معلومات، مذهب، اعتیادات پدر و مادر.
  - ۳- روابط دانشجو با پدر و مادر - شامل زمان گرد - هم‌آئی خانواده ارزشیابی اعیاد و سوگاریها، میزان تفاهم افراد خانواده و غیره...
- تعداد سوالات پرسشنامه جمعا" از ۴۶ سوال بسته تشکیل شده و جوابها توسط پرسشگران در پرسشنامه، منعکس گردیده است.

در این تحقیق سعی شده است که از کلیه امکانات، جهت دست‌یابی واقعی به مسائل خانوادگی، از قبیل نمونه برداری صحیح (۹۰ درصد کل جامعه) شناخت جامعه، آموزش پرسنل تحقیق جهت بدست آوردن جوابهای صریح، کوتاه و صحیح، غلط‌گیری پرسشنامه‌ها، محاسبات آماری و غیره... که قسمتی از مراحل این تحقیق بوده است بهره‌گیری شده است.

ارقام بدست آمده نشان میدهد که ۸۵/۴ درصد از پدران یکبار و ۹/۸ درصد ۲ بار و ۴/۸ درصد بقیه بیش از ۲ بار ازدواج نموده‌اند.

اگرچه جامعه تحقیق کوچک و برخی نسبتها کاملاً متناسب با جامعه‌های بزرگ نیست، با این وصف نسبتهای بدست آمده یک راهنمای کلی، برای شناخت جوامع بزرگتر نیز میباشد.

نتایج حاصله نشان میدهد که تعداد دفعات ازدواج، در بین افراد کم سواد و یا بیسواد بیش از با سوادهاست. مثلاً فقط در بین گروه پدران بیسواد و یا کم سواد، افراد ۳ بار ازدواج کرده و بیشتر وجود دارند. این مطلب میرساند که احتمالاً "سواد میتواند یکی از عوامل بازدارنده مردان از ازدواج‌های مکرر باشد. در واقع اگر سواد ابتدائی را مرز بین باسوادی و بیسوادی در نسل پدران بدانیم ۱۶ درصد از پدران بیسواد بیش از ۲ بار ازدواج کرده‌اند، در حالی که در مورد پدران با سواد (از ششم ابتدائی به بالا) این رقم به ۹ درصد کاهش می‌یابد (جدول شماره ۱).

ج - میزان سواد در رابطه با سن

چون بنظر میرسد یکی از عواملی که ممکن است برای جوانان مسئله‌ساز باشد، اختلاف در سطح دانش پدر و مادر و فرزند، در ارتباط با سن آنهاست، لذا به بررسی این عوامل مبادرت شد.

میانگین سن پدران بیسواد ۵۸/۸ و پدران با سواد متوسطه و عالی ۵۴/۶ است. عبارت دیگر پدران تحصیل کرده نسبت به پدران بیسواد و یا کم سواد حدود ۴/۲ سال جوانترند. بطور کلی میانگین سن مادران و پدران بیسواد بیشتر از با سوادهاست و مادران و پدران جوانتر بیشتر از نعمت سواد برخوردارند تا مسن‌ترها.

در این بررسی ارقام بدست آمده نشان میدهد: مادران جامعه بررسی شده اگرچه جوانتر از پدران هستند و قاعدتاً باید تعداد مادران با سواد بیشتر از پدران باشد اما عکس این مطلب مشاهده شده علت آنرا باید در شرایط اجتماعی و اقتصادی گذشته جستجو کرد.

مطلب جالب اینکه تعداد مادران در سطح ابتدائی ۲۲ درصد بیشتر از پدران است و این عدم توازن به احتمال

کمتر از ۲۷ سال داشتند، در حالیکه فقط ۷/۷ درصد از دانشجویان پسر، در این گروههای سنی بوده و بقیه پسران، سنی بیش از ۲۷ سال داشتند.

تجمع دختران در گروههای سنی مذکور، نشانگر این مسئله است که شاید مسائل و موضوعات دیگری مانند ترجیح دادن زندگی به تحصیل، اشتغالات خانوادگی و غیره مانع ادامه تحصیلشان شده است. در سن ۱۸ سالگی نسبت جنس بین دختر و پسر مساویست، یعنی در برابر هر دانشجوی دختر یک دانشجوی پسر قرار دارد. هرچه سن بالاتر میرود این نسبت به سوی پسران بیشتر میشود، بطوریکه در سنین بین ۱۹ تا ۲۲ سال ۶۱/۸ درصد و در سنین ۲۳ تا ۲۷ سال ۸۵/۸ درصد و در سنین بالاتر ۱۰۰ درصد جامعه را پسران در بر میگیرند.

۴ - ویژگیهای پدران و مادران

الف - توزیع سنی

بررسی نشان میدهد که مادران، در سنین پائین تری نسبت به پدران قرار دارند. میانگین سن پدران ۵۷ و مادران ۴۹/۴ سال است. یعنی بطور متوسط مادران ۷/۶ سال جوانتر از پدران هستند و این اختلاف سن، به نظر صاحب نظران رقمی مطلوبست.

مطلب دیگر آنکه، انحراف معیار سن پدران ۶ و مادران ۳ است، این ارقام گویای این واقعیت است که نه تنها پدران مسن ترند، بلکه اختلاف سن جوانترین و مسن ترین پدران، بیشتر از اختلاف سن جوانترین و مسن ترین مادران است و احتمالاً این اختلاف به آن علت است که زنان در فاصله کوتاهی از سن شوهر میکنند، در حالیکه مردان دامنه نوسان سن ازدواجشان بیشتر است.

مطلب دیگر اینکه تعداد پدران مسن تر از ۶۵ سال بیش از ۳ برابر مادران در این سن است و همچنین تعداد پدران فوت شده، بیش از ۲ برابر مادران است. مقایسه این ارقام میرساند که: در جامعه ما اکثراً مادران جوانتر از پدران هستند.

ب - میزان تحصیلات و دفعات ازدواج پدر

مذهبی بسوی روشن‌بینان بگستریم و به متعصبها، معمولیها و روشن‌بینان تقسیم نمائیم و در این تقسیم نوعی کمال را جستجو کنیم این حقیقت آشکار میشود که تعداد کمی از پدران و مادران بیسواد روشن‌بین هستند، در حالی که هر چه میزان سواد بالاتر رود تعداد متعصبین به صفر نزدیکتر میشود و بعکس هرچه میزان سواد بالا رود بر تعداد روشن‌بینان مذهبی افزوده میگردد.

و - ویژگیهای اوقات فراغت

در پاسخ این سوال متأسفانه حدود نیمی از دانشجویان قادر به اظهار پاسخ نبودند از بین بقیه ۹۰/۷ درصد پدران خود را علاقمند به مطالعه روزنامه، مجله و کتب مذهبی ذکر کرده‌اند و علاقمندان به اینگونه سرگرمیها اکثراً در گروه سنی ۵۴ تا ۵۰ سال قرار داشتند. نتیجه آنکه پدران ۵۰ ساله و بیشتر علاقه بیشتری به مطالعه کتب مذهبی و مجلات و روزنامه‌ها دارند تا پدران جوانتر.

ضمناً "صرف اوقات پدران در قمار و کاردستی و هنری و کلکسیون دره ۵ سالگی به حداکثر رشد خود میرسد در مورد ورزش و سایر سرگرمیها پاسخها کم و بعلت اینکه اینگونه سرگرمیها می‌باید آموزش آن در روزهای جوانی شروع شده باشد پدران بالاتر از ۵۰ سال گرایش چندانی به آن نداشتند چون در گذشته زنان اوقات فراغت خود را فقط در خانه و خانه‌داری صرف می‌کردند همچنان نیمی از دانشجویان به این سوال نتوانستند پاسخ دهند.

از ۵۰ درصد بقیه نیمی اوقات فراغت مادران را صرف کاردستی و هنری و بافتنی و خیاطی و نیم دیگری صرف میهمانی و مطالعه ذکر کرده‌اند.

مادرانی که وقتشان را به کاردستی و هنری و خیاطی و گلدوزی و غیره می‌گذرانند بیشترین نسبت را در سنین ۴۹ تا ۴۰ سال دارند.

ز - ویژگیهای اعتیاد

بطور کلی ۵۹/۵ درصد پدران از هیچیک از مواد اعتیادزا مانند سیگار، الکل و انواع دیگر استفاده نمی‌کنند (بدون در نظر گرفتن اظهار نشده‌ها که خود برابر ۸/۱ درصد جامعه می‌گردد).

از بقیه افراد یعنی ۴۰ درصد بقیه ۳۴/۴ درصد از

قوی بعلت جوانتر بودن نسبی جامعه مادران و بهره‌گیری بیشتر از امکانات اجتماعی زنان میباشد. اگرچه در سطوح تحصیلی پائین میزان زنان با سواد بر مردان فزونی دارد اما در سطوح تحصیلات متوسطه و عالی نسبت به سودمردان است.

د - اعتقادات مذهبی پدر و مادر در رابطه با سن

نظر دانشجویان نسبت به اعتقادات مذهبی والدین خود چنین است حدود ۱۶ درصد از پدران و ۱۶/۷ درصد از مادران خود را متعصب مذهبی ذکر کرده‌اند.

بعقیده دانشجویان ۵۰/۴ درصد از پدران و ۶۱/۷ درصد از مادران دارای اعتقادات مذهبی معمولی هستند. تعداد روشن‌بینان مذهبی در جامعه مورد بررسی رقمی معادل ۳۰/۴ درصد برای پدران و ۱۹/۸ درصد برای مادران است. تعصبات مذهبی بیشتر در بین پدران و مادران از ۶۰ سال بیشتر رواج دارد و اعتقادات مذهبی معمولی و روشن‌بینی در بین پدران و مادران جوانتر.

بطور کلی میانگین سنی پدران متعصب ۶۰/۵ سال و برای مادران ۵۳/۸ سال است در حالی که میانگین سنی پدران با اعتقادات مذهبی معمولی و روشن‌بینان ۵۶/۵ سال و برای مادران ۴۸/۱ سال است.

ه - ویژگیهای تحصیلی در رابطه با اعتقادات مذهبی

سواد در چگونگی اعتقادات مذهبی تأثیر کلی دارد. این تحقیق نشان داد که اکثر قریب به اتفاق متعصبین بیسوادند و یا تحصیلاتی در حدود ابتدائی دارند. پدران روشن‌بین دارای سطح تحصیلات بالاتری نسبت به متعصبین و معمولیها هستند و نما ( ) در این گروه پدرانی هستند با تحصیلات متوسطه.

۳۵/۹ درصد پدران دارای تحصیلات متوسطه و ۲۵ درصد دارای تحصیلات عالی میباشند در مورد مادران این مطلب نیز صدق میکند و مادران روشن‌بین دارای تحصیلات بالاتری هستند با این تفاوت که تعداد مادران باسواد در سطح متوسطه و عالی کمتر از پدرها و بالنتیجه تعداد مادرانی که با دیدی روشن به مسائل مذهبی مینگرند کمتر است.

نتیجه آنکه اگر متعصبین مذهبی را از مرحله متعصبهای

مسائل جمعیتی ایران که دیرتر ازدواج کردن را یکی از طرق مثبت کنترل جمعیت میدانند .

ب - همبستگی اعتقادات مذهبی دانشجویان و پدر و مادرها یکی از هدفهای عمده این تحقیق آگاهی از نحوه و میزان تأثیرپذیری فرزندان از پدر و مادرها بوده است لذا سؤالاتی در خصوص میزان اعتقادات مذهبی پدر و مادرها و ارتباط آن با اعتقادات مذهبی دانشجویان شده است مطلب جالب اینکه ۵۲/۵ درصد از کل جامعه دانشجویان اعتقادات مذهبی معمولی و ۳۲/۵ درصد با دیدی روشن به مسائل مورد نظر می‌نگرند و حدود ۱۰ درصد هم یا بسیار متعصب و یا اصولاً اعتقادی نسبت به مذهب ندارند (افراطی) .

بررسی نشان داده است که فرزندان پدران متعصب کمتر با افکار اولیاء در خصوص مسائل مذهبی توافق دارند . مطلب دیگر اینکه فرزندان پدرهای متعصب پویایی زیادتری در درک مسائل مذهبی دارند بطوریکه ۳۸/۲ درصد از آنها به حد روشن بینی مذهبی رسیده و ۳ درصد هم از آن پا فراتر نهاده‌اند و به مرز بی تفاوتی قدم گذاشته‌اند .

(جدول شماره ۲)

این ارتباط افکار و عقاید بین مادران و فرزندان هم نیز به روشنی صدق می‌کند . اما در مورد پدران و مادران روشن بین و معمولی ، اکثر فرزندان تحت تأثیر اعتقادات مذهبی اولیاء قرار گرفته‌اند .

خلاصه آنکه عواملی مانند تربیت، معاشرت، تحصیلات و نظائر آن هستی ساز اعتقادات و افکار مذهبی است و گرایش فکری فرزند بیشتر بسوی عقاید پدر و مادر است اما فرزندان اولیاء متعصب که نتوانستند تابع عقاید کهن پدر و مادران باشند این مرز را شکسته و اکثراً به مرحله روشن بینی و حتی بی تفاوتی رسیده‌اند .

ج - ارزشیابی اعیاد و سوگاریهای ملی و مذهبی و رابطه آن با اعتقادات مذهبی دانشجویان

بطور کلی دانشجویان نسبت به ارزش اعیاد ملی و مذهبی نظر خوبی دارند چون ۸۳/۹ درصد دانشجویان ارزش زیاد و یا متوسط برای اعیاد قائلند . جالب آنکه میزان اعتقادات مذهبی در این نسبت تقریباً بدون تأثیر بوده است بطوریکه دانشجویان متعصب ۸۳/۴ درصد و دانشجویان

سیگار و ۳/۳ درصد از سیگار و الکل و ۱/۹ درصد از انواع دیگر و ۹ درصد از الکل به تنهایی استفاده می‌کنند .

اما در مورد میزان علاقه پدر به مواد مخدر به نظر میرسد بعلت حرمت مقام پدر، دانشجویان از اظهار نظر واقعی خودداری کردند و ۸۸/۹ درصد دانشجویان به این سوال پاسخ ندادند . نتیجتاً معلوم نشد که حتی سیگار - کشیدن در حد اعتیاد است یا جنبه تفریحی دارد . بنابراین صلاح در این دانستیم که این سوال را مسکوت گذاریم .

۵ - همبستگیهای سنی و ارزشهای معنوی

الف - همبستگی سنی پدر و مادر و دانشجو

۸۲/۸ درصد از دانشجویان بین ۱۸ تا ۲۷ سال دارند که از این عده ۶۰ درصدشان کمتر از ۲۲ ساله‌اند ارقام بدست آمده نشان میدهد هرچه دانشجویان مسن تر میشوند اختلاف سنشان با پدر و مادرها کمتر میگردد مثلاً دانشجویانی که میانگین سنشان ۲۰ سال است اختلاف سنشان با پدرانشان ۳۵ سال و دانشجویانی که میانگین سنشان ۳۰ سال است اختلاف سنشان با پدران ۳۱ سال است . وقتی در مقام مقایسه سن دو گروه دانشجویی که ۱۰ سال با هم اختلاف دارند در رابطه با سن پدرهایشان برآیم مشاهده می‌کنیم دانشجویانی که ۱۰ سال مسن تر هستند پدرانشان فقط ۷ سال مسن تر خواهند بود نه ۱۰ سال . بنظر می‌رسید که این کاهش اختلاف سن پدر و فرزند در گذشته بعلت زودتر ازدواج کردن پدرها باشد .

بطور کلی میانگین اختلاف سن پدر و فرزند ۳۳/۲ سال است بنظر کارشناسان چنانچه این اختلاف سن زیادتر از حد معمول باشد میتواند برای تربیت فرزندان مشکلات مختلف بوجود آورد . در مورد مادران همین روابط با اختلاف کمی صادق است .

مثلاً دانشجویانیکه میانگین سنشان ۲۰/۵ سال است اختلاف سنشان با مادران ۲۶ سال و دانشجویانیکه میانگین سنشان ۳۵/۵ سال است اختلاف سنشان ۲۲ سال است . تجزیه و تحلیل این ارقام می‌رساند به موازات بالا رفتن سن ازدواج پدرها ، سن ازدواج مادرها طی چند سال گذشته بالا رفته است و این نویدی است برای کارشناسان و محققین

جدول شماره (۱)

میزان تحصیلات و دفعات ازدواج پدر

دفعات ازدواج		یکبار		دوبار		۳ و بیشتر		اظهاری نشده		جمع	حدود معلومات
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
۹۰	۵۱/۴	۹	۴۵	۹	۹۰	۶	۲۰/۷	۱۱۲	۴۸	بیسواد و کم سواد	
۶۳	۳۶	۷	۳۵	—	—	۵	۱۷/۲	۷۷	۳۲/۸	سواد متوسطه و عالی	
۲۲	۱۲/۶	۴	۲۰	۱	۱۰	۱۸	۶۲/۱	۴۵	۱۹/۲	اظهاری نشده	
۱۷۵	۱۰۰	۲۰	۱۰۰	۱۰	۱۰۰	۲۹	۱۰۰	۲۳۴	۱۰۰	جمع	

جدول شماره (۲)

میزان همبستگی اعتقادات مذهبی دانشجویان با اعتقادات مذهبی پدر

اعتقادات مذهبی پدر		متعصب		معمولی		روشن بین		بی تفاوت		اظهاری نشده		جمع
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۸	۲۳/۵	۳	۲/۸	۱	۱/۶	—	—	—	—	۱۲	۵/۲	متعصب
۱۱	۳۲/۳	۷۷	۷۲	۲۳	۳۵/۹	۲	۲۸/۶	۲	۴۵/۵	۱۲۳	۵۲/۵	معمولی
۱۳	۳۸/۲	۲۰	۱۸/۷	۳۵	۵۴/۷	۲	۲۸/۶	۶	۲۷/۲	۷۶	۳۲/۵	روشن بین
۱	۳	۲	۱/۸	۴	۶/۲	۲	۲۸/۶	۱	۴/۶	۱۰	۴/۳	بی تفاوت
۱	۳	۵	۴/۷	۱	۱/۶	۱	۱۴/۲	۵	۲۲/۷	۱۳	۵/۵	اظهاری نشده
۳۴	۱۰۰	۱۰۷	۱۰۰	۶۴	۱۰۰	۷	۱۰۰	۲۲	۱۰۰	۲۳۴	۱۰۰	جمع

اگر بخواهیم مقایسه کنیم که بین زمان صرف صبحانه، ناهار و شام کدامیک بیشترین گردهم آئی را دارند به این نکته پی میبریم که زمان صرف شام مهمترین زمان گردهم آئی در خانواده است بطوریکه ۷۰/۵ درصد از دانشجویان در این زمان گرد هم آئی خانوادگی دارند. پس از آن زمان صرف صبحانه نقش پر اهمیت تری دارد به طوریکه ۵۶ درصد از خانواده‌ها زمان گردهم آئی در وقت صرف صبحانه دارند و بالاخره زمان صرف ناهار با ۴۷/۳ درصد کم اهمیت ترین زمان گردهم آئی در بین سه وقت صبحانه و ناهار و شام است که این خود نشانه کم اهمیت شدن این زمان از نظر خانواده‌ها و یا اشتغال افراد خانواده در وقت مذکور است. نکته جالب دیگر در این بررسی نشانگر این واقعیت است که (۱۰۰ درصد) دانشجویان (به استثنای ۱۸/۴ درصد اظهار نشده‌ها) با خانواده‌هایشان ساعات گردهم آئی دارند.

در ارتباط ساعات گردهم آئی و شغل پدر همانگونه که از نسیتهای قبلی استنباط میشود بزرگترین زمان گردهم آئی خانواده در اوقات مربوط به صرف صبحانه و ناهار و شام است این وضع تقریباً در همه خانواده صرفنظر از شغل پدر صادق است. در موارد استثنائی مانند مشاغل ارتشی که در آن وقت صرف شام به تنهایی نقش پراهمیت تری دارد (۴۲/۸ درصد) در حالیکه در مشاغل ارتشی گرد هم آئی در صبح مشاهده نمیشود (شاید بعلت طبیعت شغل پدر که زودتر از بیدار شدن اعضاء خانواده اغلب منزل را ترک می‌گوید).

چون ۹۱ درصد از مادران خانه‌دار بودند شغل مادر تأثیری در زمان گردهم آئی نداشت در مورد چگونگی گذراندن تعطیلات در رابطه با زمان گردهم آئی روزانه بررسی انجام شد نتایج بدست آمده نشان میدهد آنها که بیشتر برای صرف صبحانه و ناهار و شام در کانون خانواده جمع میشوند در اوقات تعطیلی هم بیشتر با هم وقت میگذرانند و آنها که کمتر در زمان صرف صبحانه و ناهار و شام به کانون خانواده میگردند پراکندگی بیشتری دارند و دور از خانواده تعطیلات را بسر میبرند. (جدول شماره ۴).

ج - گردهم آئی خانواده در مسافرتها

در مورد گردهم آئیها در مسافرت که معمولاً بیش از زمان صرف ناهار و شام و صبحانه در همبستگی خانوادگی نقش

روشن بین ۸۴/۲ درصد معتقدند که اعیاد دارای ارزش معنوی است و باید اینگونه سنتها حفظ شود بر عکس در مورد تظاهرات مذهبی، جامعه بررسی شده گرایش چندانی به حفظ و بقاء آن ندارد.

۶- گردهم آئیها

الف - چگونگی گردهم آئی خانواده در تعطیلات (اعیاد - سوگواریهها)

۵۹/۴ درصد از دانشجویان تعطیلات را به نحوی در کانون خانواده میگذرانند (۴۳/۶ درصد در خانه و ۱۵/۸ درصد در خارج از خانه) این رقم میرساند که اکثر جوانان خوشبختانه هنوز کانون خانواده را گرامی میدارند (جدول شماره ۳)

۶۴/۷ درصد از دانشجویانیکه برای اعیاد و سوگواریهها ارزش زیاد قائلند تعطیلات را با خانواده و فقط ۱۵/۳ درصد بطور پراکنده می‌گذرانند.

همان جدول نشان می‌دهد که هراندازه جوانان کمتر به اینگونه ارزشهای ملی و مذهبی توجه داشته باشند از کانون خانواده هم گریزان ترند. خاصیت گریز از خانواده در بین جوانانیکه به اینگونه تشریفات کم اعتنا هستند (۳۳/۳ درصد) یعنی ۲ برابر جوانانیکه به دیده احترام به سنتهای ملی و مذهبی مینگردند و بطور پراکنده و دور از خانواده تعطیلات را میگذرانند.

نسیتهای بدست آمده موید این واقعیت است که برای قوام و دوام کانون خانواده باید به جوانان آموخت که چگونه به سنتها پای بند باشند و آنها را گرامی بدارند.

ب - شغل پدر و زمان گردهم آئی خانواده

ارقام بدست آمده نشان میدهد که بزرگترین نسبت گردهم آئی مربوط به خانواده‌هایی است که در وقت صبحانه و ناهار و شام بدور هم جمع می‌شوند و آن رقمی معادل (۳۸ درصد) است.

پس از آن خانواده‌هایی که گردهم آئی آنها فقط زمان صرف شام است (۱۸ درصد) و آنها که در وقت صبحانه و شام گرب هم جمع میشوند (۱۰/۸ درصد) کل را تشکیل میدهند. (جدول شماره ۴)

و پسر ۲۳/۶ سال است و از لحاظ روانشناسی این مراحل سنی تحت وزه‌های نوجوانی (آدلانسس) و (آدلت هود جوانی) تعریف شده است. که هرکدام ویژگیهای جسمانی و روانی و عاطفی خود را دارد. مرحله نوجوانی از سن ۱۲ تا ۱۳ سالگی شروع شده (در دخترها یکی دو سال زودتر) و بسن ۲۱ تا ۲۳ سالگی ختم می‌شود و مرحله رشد تکمیلی یا (آدلت هود) بدنبال آن می‌آید.

در این مراحل سنی جوان نیازهای متفاوت دارد. دوست دارد خوب بخورد، خوب بیوشد و مورد تأیید دیگران واقع شود. در بین مردم محبوبیت و شهرت داشته و عضو دسته و گروهی باشد تا بتواند در آن جمع خودنمایی کند.

مراحل دوگانه بالا از مراحل آشفته و پر جنب و جوش و هیجانی هر فرد است که علت آنها را در این زمان تنها مربوط به تغییرات جسمانی و بلوغ و رشد و کمال روانی نمی‌دانند بلکه نقش عوامل محیطی، خانوادگی، فرهنگی و اجتماعی را باید به تغییرات جسمانی افزود.

جای شگفتی نیست اگر با داشتن چنین روحیه و نیازهای استقلاللی، طغیانی و افراطی درباره پاره‌ای از ارزشها، گاهی بین نوجوان و والدین و سایر افراد خانواده و اختلاف بروز نموده و مسائل خانوادگی پیدا شود به ویژه موقعی که محیط خانوادگی فرد جوان از لحاظ مادی و معنوی جوابگوی نیازها و تمناهای سن او که قبلاً ذکر شد نبوده و والدین از ایفای وظایف و اجرای مسئولیتهایی که در قبال فرزندان خود دارند بخواهند قدرت بیشتری نشان دهند و انعطاف پذیر باشند چه والدین در برابر فرزندان خود مسئولیتهایی دارند که باید با حزم و حکمت بیشتری اعمال نمایند تا برخوردی که باعث واپس زدگی و احیاناً پرخاشگری جوان باشد بروز نکند. انتخاب دوست، توجه به رفتار و اخلاق فرزندان، فراهم کردن وسائل تحصیلی، نظارت در انجام تکالیف تحصیلی و جلب همکاری آنان در زندگی خانواده از آن زمره است.

اما موضوعی که به ویژه در تحقیق کنونی میتواند تا حدود زیادی ایجاد مشکلاتی برای دانشجویان در قبال روحیه طغیانی و نیازهای استقلاللی آنها بنماید موضوع اختلاف سنی زیاد است که بطور متوسط بین والدین (به ویژه پدران) و

مؤثر دارد و ارقام بدست آمده نشان میدهد که ۶۶/۲ درصد از دانشجویان با همه افراد خانواده به مسافرت میروند که این نسبت بسیار قابل توجهی است و نشان دهنده همبستگی شدید در خانواده‌هاست در حدود ۱۲/۳ درصد از خانواده‌ها پدر و مادر با هم و ۱۰/۳ درصد از خانواده‌ها خواهر و برادر با هم به مسافرت میروند که باز نوعی دیگر از همبستگی را مطرح میسازد این بهم پیوستگی‌ها می‌رساند که هنوز در جامعه ما خانواده واحدی مشخص است که بر روی اجزاء آن که فرد فرد اعضا باشد تأثیر میگذارد.

د - تمایل دانشجویان در مورد نوع معاشرین

حدود نیمی از دانشجویان (۴۸/۷ درصد) مایلند معاشرین خود را از دوستان دوران تحصیلی خود انتخاب کنند در حالیکه ۲۷/۷ درصد مایل به معاشرت با فامیل و ۱۰/۲ درصد هم ترکیبی از دوستان تحصیلی و فامیل را برای معاشرت انتخاب کرده‌اند و فقط ۲/۶ درصد از کل جامعه به نوعی از معاشرت گریزان و یا در انتخاب دوست و معاشر سختگیر هستند (جدول شماره ۵)

در تحلیلی که در مورد تمایل معاشرین با زمان گردهم آیی روزانه خانواده بعمل آمد معلوم شد آنها که نوعی با فامیل معاشرند اکثراً همانهایی هستند که همبستگی بیشتری با خانواده دارند و بیش از ۵۰٪ از آنها صبحانه و ناهار و شام را با خانواده صرف می‌کنند در حالیکه اکثر آنها که فقط با دوستان تحصیلی معاشرند ترجیح میدهند که یک و احتمالاً دو وعده غذا با خانواده صرف کنند و نسبت آنهایی که سه وعده غذا با خانواده صرف میکنند فقط ۲۹ درصد است. (همان جدول)

ضمناً آن عده دانشجویان که در انتخاب معاشر سختگیرترند زمان گردهم آیی محدودتری با خانواده دارند خواه ناخواه اینگونه دانشجویان در تحلیلهای بعدی مورد کنکاشی بیشتر قرار گیرند تا در صورتیکه ناراحتی روانی خاصی باعث چنین طرز فکر و عکس‌العملی می‌شود از آن جلوگیری شود.

بحث و نتیجه‌گیری نهائی

در بررسی که عمل آمد معلوم شد که میانگین سنی دختر

فرزندان آنها که اکثریت در مرحله آدلانس پیشرفته (۱۸ تا ۲۲ سال) هستند وجود دارد.

ارقام بدست آمده نشان می‌دهد که اختلاف سن دانشجویان و پدران بطور متوسط ۳۴/۳ سال است در حالی که اختلاف سن دانشجویان با مادران بطور متوسط ۲۶/۲ سال می‌باشد. در این صورت و با چنین اختلاف سنی امکان پیدایش اشکالات خانوادگی بسیار زیاد است زیرا فی‌المثل برای پدر ۵۵ ساله‌ای (بموجب تحقیق کنونی اکثریت نسبی با پدران ۵۵ ساله است) که امروزه فرزند ۱۸ ساله یا سن‌تری دارد با بودن ویژگیهای نوجوانی که قبلاً ذکر شد و تحولات و دگرگونیهای ۲۰-۳۰ سال اخیر جامعه ایرانی از لحاظ طرز فکر و روحیه اختلافات زیادی وجود دارد که اصلاً ممکن است منجر به عدم درک و همفکری طرفین شود بویژه موقعی که سطح معلومات والدین از نوجوان پایین‌تر بوده، سنت‌پرستی و یا تعصبات مذهبی هم مانع مشارکت فکری آنها گردد.

متوجه شدیم که مسأله سواد والدین یکی از اساسی‌ترین و حساس‌ترین مسائل خانوادگی است زیرا داشتن تحصیلات در سطح بالا باعث فروافتادن و سقوط افکار خرافی و کم‌شدن تعصبات مذهبی میگردد و خود عامل پیدایش خانواده‌های منطقی و آزاد میگردد در ثانی باعث ایجاد نوعی تفاهم و هم‌فکری خانواده میشود باز متوجه شدیم که چگونگی گذراندن اوقات فراغت نسبت مستقیمی با اعتقادات مذهبی و سواد خانواده دارد زیرا خانواده‌های متعصب باعث گریزان نمودن فرزند از کانون گرم خانواده میگردد.

باز یافته دیگر آنکه دانشجویان نسبت به سوگواریهای مذهبی به فرم شایع امروزه بدیده خوب نمی‌نگرد و اعتقاد دارد که باید سنتهای ملی و مذهبی تا حدودی که دانش او آنرا قبول میکند حفظ گردد.

دانشجویانی که هنوز به سنتهای ملی و گذشته خود علاقمندند اکثریت قاطعی دارند و از نظر ایشان گذراندن تعطیل با خانواده لذت و ارزش بیشتری دارد تا با دوستان و غیره و این درست برخلاف گفته کسانی است که معتقدند در بین جوانان علاقه به حفظ رسوم و سنن گذشته از بین رفته است که معتقدند در بین جوانان علاقه به حفظ رسوم و سنن گذشته از بین رفته است و جوانان تمایل به غرب‌زدگیهای مختلف

دارند.

بموجب تحقیق کنونی میزان اعتقاد مذهبی پدر تأثیر مستقیم در اعتقاد مذهبی فرزندان دارد معه‌ذا حتی در خانواده‌هایی با پدران متعصب فرزندان بیشتر تمایل به روشن‌بینی پیدا کرده‌اند و این گرایش مخالف فرزندان و جوانان امروزی میتواند مربوط به تعبیرات و تحولات تازه‌ای باشد که در جامعه ایران امروز پیدا شده است.

تحقیق کنونی این امر را تأیید مینماید که ازدواج مکرر رابطه مستقیمی با تحصیلات والدین دارد زیرا در بین کسانی که یکبار ازدواج کرده بودند بزرگترین نسبت مربوط به آنهایی است که سواد داشتند.

ولی علت یکبار ازدواج کردن غیر از معلومات عوامل دیگری هم مانند عدم امکانات مالی و عدم تمکین فرزندان و علاقه شدید به زن متوفی و یا طلاق داده شده و بیماری پدر و غیره میتواند باشد مثلاً با آنکه در تحقیق کنونی اکثریت مادران سواد نداشته‌اند معه‌ذا هیچکدام آنها بیش از ۲ بار ازدواج نکرده‌اند بویژه که نیمی از آنها شوهرانشان هم فوت کرده است و تنها مانده‌اند.

چون عرف و آداب اجتماعی، کنترل بیشتری را برای دختران در مقام مقایسه با پسران معمول میدارد بهمین جهت غالباً والدین به اعمال و رفتار و طرز لباس پوشیدن دختران توجه بیشتری دارند و به‌خرده‌گیری و عیب‌جویی و یا سرزنش بیشتری از آنان می‌پردازند این اعمال کنترل‌شده و دخالت‌های تربیتی گاهی ممکن است حتی بصورت ممانعت از ادامه تحصیل و یا برعکس تحمیل انتخاب رشته تحصیلی و یا جلوگیری از بیرون ماندن دختران از منزل در ساعات دیروقت شب درآید.

در تحقیق کنونی ۲ موضوع در تأیید این فرضیه است یکی نسبت جنسی زیاد دانشجویان پسر در مقابل دانشجویان دختر است که هرچه سن دختران بالا می‌رود تعدادشان کمتر میشود البته ممکن است علل دیگری هم مانند متأهل شدن و بچه‌دار بودن خانمهای دانشجو و مخالفت شوهران آنها با تحصیل شبانه و ترس دانشجویان دختر از بیرون ماندن از منزل در ساعات دیروقت شب هم باشد.

موضوع دیگر شاید اقبال کم دختران دانشجوی دوره

جدول شماره ۵ - زمان گردهم آئی خانواده و تأثیر آن در تمایل انتخاب نوع معاش

جمع	اظهار نشده		سخنگیر در انتخاب معاش		فامیل و دوستان تحصیلی		دوستان تحصیلی		فامیل		زمان گردهم آئی خانواده و تأثیر آن در تمایل انتخاب نوع معاش	تعداد	درصد	زمان گردهم آئی روزانه خانوادگی
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد				
۵/۶	۱۳	۸	۲	۱۶/۷	۱	۴/۲	۱	۴/۴	۵	۶/۱	۴	۴	۶/۱	صبحانه
۳/۸	۹	-	-	-	-	-	-	۷/۹	۹	-	-	-	-	ناهار
۱۸	۴۲	۲۰	۵	-	۲	۸/۳	۲	۱۹/۳	۲۲	۲۰	۱۳	۱۳	۲۰	شام
۱۰/۷	۲۵	۱۶	۴	-	۳	۱۲/۵	۳	۱۱/۴	۱۳	۷/۷	۵	۵	۷/۷	صبحانه و شام
۱/۷	۴	-	-	-	-	-	-	۲/۶	۳	۱/۵	۱	۱	۱/۵	صبحانه و ناهار
۳/۸	۹	-	-	۱۶/۷	۲	۸/۳	۲	۴/۴	۵	۱/۵	۱	۱	۱/۵	ناهار و شام
۳۸	۸۹	۲۸	۷	۳۳/۳	۲	۵۴/۲	۱۳	۲۹	۳۳	۵۲/۴	۳۴	۳۴	۵۲/۴	صبحانه و ناهار و شام
۱۸/۴	۴۳	۲۸	۷	۳۳/۳	۲	۱۲/۵	۳	۲۱	۲۴	۱۰/۸	۷	۷	۱۰/۸	اظهار نشده
۱۰۰	۲۳۴	۱۰۰	۲۵	۱۰۰	۲۴	۱۰۰	۲۴	۱۰۰	۱۱۴	۱۰۰	۶۵	۶۵	۱۰۰	جمع

تحقیق ما هم قطعاً از آن بی‌نصیب نمانده‌اند - ممکن است خود - بویژه در آن خانواده‌هایی که اختلاف سنی و میزان معلومات و معتقدات مذهبی و سنت‌پرستی بین نسل‌ها زیاد است بصورت مشکل و مسئله خانوادگی جلوه‌نمایی کند.

دکتر شاپور راسخ و دکتر جمشید بهنام در چاپ سوم کتاب "مقدمه بر جامعه‌شناسی ایران" صفحه ۱۸۵ چنین مینویسد: درباره روابط متقابل میان پدر یا مادر یا فرزندان مجملاً "می‌گوئیم که در خانواده ایرانی غالباً پدر مظهر قدرت و مادر آیت محبت بوده است. امروزه رابطه دیرین پدر با فرزندان تا حدودی دگرگون شده و کمتر بصورت "حاکمیت و تبعیت" دیده میشود. سرکشی فرزندان در مقابل اقتدار کهن ریشه پدران، گاهی به صوری ناخجسته بچشم میخورد.

امروزه در جرایدمکرراً از نزاع این دو نسل و جرمهایی که احیاناً در این میان در میگیرد سخن میرود در اینجا مراد ما آن عصیان طبیعی نیست که غالب نوجوانان نسبت به قدما، در دل میپرورند و گاهی در عمل اظهار میکنند. منظور ما عصیانی است که مبنای اجتماعی دارد و ناشی از این است که جوانان امروزه در جهانی تازه زیست میکنند که از جهت اصول و مقررات و ارزش‌ها و غایات مطلوب، یکسره با دنیای قدیم تفاوت دارد و خلاف و شقاق میان نسل پیشین و جدید از همین چشمه مایه میگیرد. چه مناسبت و مشابهتی میان اعتقادات و اندیشه‌های جوانی که سالها در خارج علم آموخته با پدر عامی سنت‌پرست وی میتوان یافت؟

شبانہ از دانشکده اقتصاد و روآوردن بیشتر آنها بدانشکده ادبیات و علوم باشد که ممکن است مربوط به دخالت و راهنمایی والدین باشد و یا دلایل دیگری مانند ذوق و استعداد دانشجوی دختر برای ادبیات یا علوم و قسمتهای دیگر رابطه داشته باشد. ضمناً "نبایستی موضوع "فراکنی و جاه طلبی" بعضی والدین را هم که چون نتوانسته‌اند به آرزوی تحصیلی و شغلی خود جامه عمل بپوشانند، انتخاب آن علم یا شغل را بفرزندان خود تحمیل میکنند فراموش نمود. برابر بودن نسبت جنسی دانشجویان پسر و دختر را برای سنین کمتر از ۱۸ سال و افزایش آن را برای سنین پیشرفته‌تر. ضمناً میتوان طور دیگری توجیه نمود: میدانیم تمام پدران کمتر از ۳۹ سال ۹۲/۴ درصد از پدرانیکه ۴ تا ۴۴ سال داشتند و فرزندانشان کمتر از ۲۲ سال بودند پس دانشجویانی که کمتر از ۱۸ سال و ۲۲ سال دارند والدین نسبتاً جوانتری هم داشته‌اند که به علت اختلاف سنی کمتر با فرزندان خود تفاهم بیشتر و بهتری داشته و لذا در امر انتخاب رشته و مخالفت از اولادان دختر برای شرکت در کلاسهای شبانه دانشگاه کمتر دخالت نموده‌اند.

بالاخره تحولات و دگرگونی‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فکری که بنا بر گفته جامعه‌شناسان طی نیم قرن اخیر "بطور مستمر و قاطع" در خانواده‌های ایرانی به ویژه تحت تأثیر نفوذ تمدن غرب و سوق از اقتصاد روستائی و کشاورزی به اقتصاد شهری و صنعتی پیدا شده - و خانواده‌های جامعه